

การจัดการสภาพแวดล้อม ทำซ้ำ...ปลูกผักที่หอพัก

โรงเรียนบ้านคูขาด
ตำบลสตึก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

สารมูลนิธิสยามกัมมาจล

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางสำคัญในการดำเนินชีวิต ที่มีสติ และปัญญาในการตัดสินใจ โดยมีหลักง่ายๆ คือจะทำอะไรก็ให้มีความพอประมาณกับกำลังความสามารถและทรัพยากรที่มีอยู่ คำนึงถึงสาเหตุ และผลลัพธ์ของการกระทำของตนโดยไม่ประมาท ซึ่งสิ่งต่างๆ ดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้จำต้องอาศัยเงื่อนไขของการแสวงหาความรู้ในเรื่องที่จะทำโดยละเอียด รอบคอบ และที่สำคัญต้องอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรม

มูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) เล็งเห็นความสำคัญในการปลูกฝังหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงลงในใจปวงชนชาวไทยโดยเฉพาะในเยาวชนซึ่งเป็นกำลังของชาติ จึงได้จัดทำโครงการเสริมศักยภาพการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาและชุมชนขึ้น เพื่อสนับสนุนให้โรงเรียนต่างๆ นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงลงสู่การเรียนการสอน และเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนขยายผลตลอดจนสนับสนุนให้มีการจัดทำสื่อนวัตกรรมเพื่อเผยแพร่การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาพอเพียง

มูลนิธิสยามกัมมาจลใคร่ขอขอบคุณสถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.) มูลนิธิชุมชนท้องถิ่นพัฒนา โดยคุณทรงพล เจตนาวณิชย์ และคณะที่เห็นความสำคัญของโครงการดังกล่าว และเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ การจัดการความรู้ ตลอดจนการจัดทำสื่อต่างๆ ที่มีคุณค่าเผยแพร่สู่สาธารณชน

ปิยาภรณ์ มัณฑะจิตร
ผู้จัดการมูลนิธิสยามกัมมาจล
มกราคม ๒๕๕๒

คำนำ

หนังสือประกอบตลาดนัดความรู้ ครั้งที่ ๑ จัดพิมพ์ขึ้นภายใต้โครงการเสริมศักยภาพการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาและชุมชน โดยความร่วมมือของมูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) และสถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.) มูลนิธิชุมชนท้องถิ่นพัฒนา เพื่อใช้เป็นเครื่องมือหนึ่งในการเผยแพร่หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา โดยมีสถานศึกษาที่สนใจสมัครเข้าร่วมโครงการรวม ๖๘ แห่ง จากจำนวนสถานศึกษา ๑๓๕ แห่งที่ผ่านการประเมินและได้รับป้าย *สถานศึกษาพอเพียง ๒๕๕๐*

ทั้งนี้สถานศึกษาต่างๆ ที่เข้าร่วมโครงการได้นำเสนอผลผลิตจากประสบการณ์ความรู้และบทเรียนจากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในแนวที่หลากหลาย เพื่อเป็นตัวอย่งรูปธรรมของการนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดผลในทางปฏิบัติในสถานศึกษา ทั้งยังช่วยเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในแนวคิด และการปฏิบัติให้แก่สถานศึกษาอื่นๆ ที่สนใจด้วย

คณะผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่า จะช่วยจุดประกายทางปัญญาให้แก่สถานศึกษาและชุมชน พร้อมทั้งเกิดความศรัทธา เห็นคุณค่าในการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและงานต่อไป

ขอขอบคุณ มูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) ที่เล็งเห็นความสำคัญของการเสริมสร้างการเรียนรู้ในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่เยาวชนและสถานศึกษา ซึ่งเป็นเสมือนการหว่านเมล็ดพันธุ์แห่งความพอเพียงให้งอกงามไปทั่วแผ่นดินไทย

ด้วยศรัทธาในคุณค่าแห่งความพอเพียง
สถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.)

แนวคิดผู้นำ

สรรค์สร้างความปลอดภัย

โรงเรียนบ้านคูขาด เป็นโรงเรียนขยายโอกาส มีเนื้อที่ประมาณ ๑๗ ไร่เศษ ตั้งอยู่ที่ตำบลสตึก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ เดิมทีโรงเรียนตั้งอยู่บริเวณริมหนองน้ำ ไกลออกไปจากที่ตั้งโรงเรียนปัจจุบันประมาณ ๒ กิโลเมตร แต่เพราะว่าน้ำท่วมบ่อยช่วงหน้าน้ำหลาก ทำให้คูที่กั้นน้ำขาดเป็นประจำ ประชาชนเห็นถึงความลำบากของครูและนักเรียน จึงรวบรวมเงินกันซื้อที่ดินให้กับโรงเรียนใหม่ โรงเรียนจึงได้มาตั้งอยู่ที่ใหม่ถึงปัจจุบัน มีครู ๒๒ คน นักเรียนรวม ๒๙๕ คน เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก แต่เมื่อได้พูดคุยแล้วจะรู้เลยว่า เล็กก็จริงแต่เป็นเล็กพริกขี้หนู เพราะมีรางวัลต่างๆ เป็นเครื่องการันตีถึงความมุ่งมั่นในการพัฒนาและสรรค์สร้างนวัตกรรมต่างๆ ของบุคลากร และพยายามสร้างการเรียนรู้แก่นักเรียน โดยมีผู้นำที่ทำหน้าที่หลอมรวมจิตใจของบุคลากร คือผู้อำนวยการนุกูล เวศสุวรรณ ในระหว่างรอเจ้าหน้าที่เปิดห้องประชุมอยู่นั้น ผู้อำนวยการทราบว่ามีงานมาพูดคุยเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ท่านได้เชิญชวนไปดูแปลงสาธิตเกษตรทฤษฎีใหม่ และได้พูดคุยกันไประหว่างเดินชม ได้รับทราบแนวคิดของท่านว่า ท่านเน้นการสร้างบริบท สร้างศูนย์การเรียนรู้ในทุกเรื่องให้มากๆ ในพื้นที่โรงเรียน ด้วยเชื่อว่าการชิมช็อปและบ่มเพาะด้วยบริบทที่เอื้อต่อการเรียนรู้ นั้นสามารถสร้างวิถีชีวิตแห่งความปลอดภัยได้มาก และนักเรียนได้สัมผัสผล ได้รู้ ได้เห็น ได้ทำ

ซ้ำแล้วซ้ำเล่า จนเกิดความคุ้นชิน และเมื่อเขาโตเป็นผู้ใหญ่ขึ้น ทักษะคิด ความคิด หรือการกระทำดังกล่าวจะติดตัวเขาไปด้วยโดยอัตโนมัติ

หลังจากชมแปลงเกษตรทฤษฎีใหม่เสร็จ ท่านได้พาเดินชมบริเวณด้านหลังโรงเรียน ได้เห็นถึงระบบและรูปแบบของการจัดสรรพื้นที่ต่างๆ แทบทุกตารางเมตรให้เป็นพื้นที่ที่มีประโยชน์ต่อการเรียนรู้ ทั้งสวนป่า บ่อเลี้ยงปลา ห้องสมุดในสวน สนามกีฬาต่างๆ อย่างลงตัว โดยท่านมีแนวคิดที่ว่าพื้นที่ทุกแห่งต้องเป็นแหล่งเรียนรู้ของนักเรียน ซึ่งเป็นการซึมซับความรู้ได้เป็นอย่างดี เพราะไม่ว่าจะไปทางไหนนักเรียนก็ได้ความรู้ตลอดเวลา ซึ่งเป็นเช่นนั้นจริงๆ เพราะผู้เขียนมองเห็นป้ายเขียนติดไว้ที่ต้นไม้ และข้างรั้วแปลงเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งล้วนเป็นคำสอนที่อ่านแล้วทำให้เกิดความคิดตาม เช่น ตัวอย่างที่ดีมีค่ากว่าคำสอน กินเหล้าเพื่อเข้าสังคม เป็นค่านิยมที่ผิด และ ลำบากวันนี้ เพื่อเป็นเศรษฐีในวันหน้า เป็นต้น

ในระหว่างที่เดินชมอยู่นั้น ผู้เขียนได้เห็นอาคารห้องสมุด โรงอาหาร อาคารเรียน และสนามกีฬา ซึ่งสร้างขึ้นอย่างเป็นระเบียบ และผู้อำนวยการได้เล่าให้ฟังว่า

“สิ่งก่อสร้างที่เห็นอยู่นี้ ส่วนใหญ่ผมอาศัยชาวบ้านช่วย ผมทำให้เขาเห็นและพูดให้เขาเข้าใจถึงความจำเป็นที่ลูกหลานเขาจำเป็นต้องมีสิ่งเหล่านี้ ประกอบกับผมทำให้เขาเห็นก่อน แล้วจึงค่อยๆ พูดขอ เมื่อเขาเห็นผลงานผม เขาก็ยินดีสนับสนุน ผู้ปกครองทุกคนเขาก็อยากให้ลูกหลานได้รับสิ่งที่ดีเช่นกัน ผมจึงได้สิ่งต่างๆ นี้มาจากการพูดคุยกับชาวบ้าน และการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลสตึกที่มีความคิดเรื่องการส่งเสริมการเรียนรู้เด็กให้มีคุณภาพ เพราะในอนาคตเด็กเหล่านี้จะเป็นผู้ดูแลตำบลและบ้านเมืองเราต่อไป”

๒

ทีมงาน

กุญแจสำคัญของการทำงาน

หลังจากที่ได้เดินชมบริเวณโรงเรียนจนสามารถเรียกเหงื่อในยามเช้าได้พอสมควร จึงได้ตั้งวงสนทนาถึงแนวทางการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนกันต่อที่ห้องประชุม ผู้อำนวยการได้เชิญคณะครูทีมงานที่ร่วมกันทำงานมาอย่างพร้อมหน้าพร้อมตา จึงเริ่มการพูดคุยถึงร่องรอยของการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

การดำเนินงานเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียน เริ่มจากที่ผู้อำนวยการได้รับนโยบายมาแล้ว ท่านได้ให้ความสำคัญโดยการตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อน ซึ่งประกอบด้วยผู้อำนวยการ คณะครู และคณะกรรมการสถานศึกษา รวม ๑๕ ท่าน ประชุมร่วมกับคณะครูแจ้งนโยบายให้ทราบว่าการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในโรงเรียนนี้มี ๓ แนวทางคือ การบูรณาการในแผนการสอนปกติทั้ง ๔ กลุ่มสาระวิชา การจัดตั้งหลักสูตรท้องถิ่นที่มีการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นกรอบในการเรียนการสอน และการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

ในการเขียนแผนการสอนเพื่อบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น โรงเรียนได้ส่งคณะครูที่มงานจำนวน ๕ ท่านเข้ารับการอบรมที่เขตพื้นที่การศึกษาจัดขึ้น และได้นำมาขยายผลต่อ โดยได้กลับมาชี้แจงทำความเข้าใจแก่คณะครูทั้งโรงเรียน ร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการจัดทำแผนการสอน โดยผู้อำนวยการร่วมในกิจกรรมดังกล่าวด้วย และหลังจากประชุมหารือกันเรียบร้อยแล้ว จึงได้มอบหมายให้คณะครูจัดทำแผนการสอนขึ้น โดยให้คณะครู ๕ ท่านรวมทั้งผู้อำนวยการเป็นที่ปรึกษา ได้มีการพัฒนาการเขียนแผนการสอนบูรณาการทั้ง ๘ กลุ่มสาระมาเป็นลำดับ โดยมีการนิเทศติดตามงานอย่างต่อเนื่องของผู้บริหาร

ส่วนเรื่องการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนนั้น โรงเรียนได้จัดกิจกรรมที่หลากหลาย ทั้งเรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่ ธนาคารขยะ ธนาคารโรงเรียน ฐานการเรียนรู้ กิจกรรมรักการอ่าน การเล่านิทานปฐมวัย เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น กิจกรรมดังกล่าวมีคณะครูที่มงานในการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่สำคัญ โดยมีการจัดแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของครูแต่ละท่าน อาทิเช่น การปลูกผักปลอดสารพิษ ช่วงชั้นที่ ๑ โดยคุณครูสายทอง การปลูกผักปลอดสารพิษ ช่วงชั้นที่ ๒ โดยคุณครูอนันต์ การเลี้ยงกบ เลี้ยงปลา โดยคุณครูพิศมัย การดูแลไม้ยืนต้นต่างๆ โดยรองผู้อำนวยการสุชาติ ธนาคารโรงเรียน และธนาคารขยะ มีนักเรียนเป็นผู้ดำเนินการและครูเป็นที่ปรึกษา

ทีมงานจะมีการนำข้อมูลที่ดำเนินการต่างๆ มาแลกเปลี่ยนเพื่อพัฒนางานและช่วยกันแก้ปัญหาในการประชุมคณะครูทุกอาทิตย์ ซึ่งในวันที่ผู้เขียนเข้าไปโรงเรียนนั้น ทางโรงเรียนกำลังประสบปัญหาเรื่องกบที่เลี้ยงไว้ตายโดยไม่ทราบสาเหตุ ทั้งที่เคยเลี้ยงมาแล้วครั้งหนึ่ง ไม่เคยประสบปัญหา จึงได้นำเรื่องดังกล่าวมาหารือพร้อมกันทั้งทีมงาน มีการตั้งสมมุติฐานกันไปหลายสาเหตุ และสุดท้ายเพื่อความชัดเจนจึงได้มีมติว่า จะเข้าปรึกษาคุณงานจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เขาเลี้ยงกบในหมู่บ้านว่า เขาเคยเจอปัญหาแบบนี้หรือไม่ และเขาแก้ไขอย่างไร ซึ่งการไปดูงานครั้งนี้ไม่ไกลจากโรงเรียนและไปร่วมกันเป็นทีม เพื่อที่จะได้ร่วมกันซักถามและเก็บข้อมูลมาพัฒนาหรือแก้ปัญหาต่อไป

ผู้อำนวยการเล่าว่า โรงเรียนเน้นการทำงานเป็นทีม และให้ความเท่าเทียมกัน แนะนำช่วยเหลือกันด้วยความเป็นกัลยาณมิตร โดยมีเป้าหมายเดียวกันคือเพื่อให้เด็กได้รับความรู้ที่ถูกต้อง และต้องอธิบายให้เด็กได้รู้ถึงสาเหตุและวิธีแก้ไขที่เป็นระบบ จับต้องได้ บางครั้งการปลูกผัก ปลูกต้นไม้ ครูเรามีความรู้ด้านทฤษฎีจากการอ่านตำรามาแล้ว แต่พอ

ลงมือปลูกต้นไม้จริงๆ กลับไม่ค่อยงาม เพราะในท้องถิ่นมีปัจจัยหลายๆ อย่างที่ไม่เหมือนในตำรา บางครั้งจึงได้มีการเชิญเกษตรกรผู้ที่ปลูกจริงในท้องถิ่นมาแนะนำให้ความรู้แก่นักเรียน เพราะเขามีประสบการณ์ และเคยผ่านการแก้ปัญหาต่างๆ มาก่อน จึงทำให้นักเรียนได้รับความรู้ที่สามารถนำไปใช้จริงได้

ผลของการทำงานเป็นทีมและการให้ความเสมอภาคกัน ตลอดจนการเชื่อมความรู้จากชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่โรงเรียนและจากโรงเรียนสู่ชุมชน ส่งผลให้โรงเรียนได้รับรางวัลชนะเลิศนวัตกรรมต่างๆ เช่น การจัดการเรียนรู้เกษตรทฤษฎีใหม่ ธนาคารขยะรีไซเคิล การส่งเสริมการเล่านิทานปฐมวัยเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น และได้รับป้าย สถานศึกษาพอเพียง ๒๕๕๐ จากกระทรวงศึกษาธิการ

๓

เกษตรเพื่ออาหารกลางวัน จุดเริ่มเศรษฐกิจพอเพียง

เดิมทีโรงเรียนบ้านคูขาดได้ดำเนินการเรื่องเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ซึ่งเป็นแนวความคิดของผู้อำนวยการและคณะครู ซึ่งมีความเห็นร่วมกันว่า งบประมาณอาหารกลางวันที่โรงเรียนมีอยู่นั้นมีไม่เพียงพอ ถ้านำไปซื้อผักและวัสดุในการประกอบอาหารทุกอย่างคงไม่ครบถ้วนแน่ จึงมีแนวความคิดที่จะต้องประหยัดงบประมาณไม่ซื้อทุกอย่าง และการจะประหยัดงบประมาณได้ ต้องมีการปลูกผักต่างๆ เพื่อไม่ต้องซื้อ จึงเกิดโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันขึ้น

หลังจากนั้น สำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดบุรีรัมย์ได้ค้นหาโรงเรียนที่นำความรู้เรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่มาดำเนินการให้ความรู้แก่นักเรียน และโรงเรียนบ้านคูขาดได้รับการคัดเลือกให้เข้าร่วมโครงการกับสำนักงานปฏิรูปที่ดินฯ ในการใช้โรงเรียนเป็นฐานการเรียนรู้แก่ชุมชน ประกอบกับเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับที่กระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายให้โรงเรียนนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการบริหารสถานศึกษา และจัดการเรียนการสอนให้นักเรียน จึงนับเป็นความโชคดีของโรงเรียน

ภายใต้ความร่วมมือกับสำนักงานปฎิรูปที่ดินจังหวัดบุรีรัมย์ นักเรียนและชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาแปลงเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน สู่แปลงสาธิตเกษตรทฤษฎีใหม่ จัดอบรมประชาชนในเรื่องการทำปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ ซึ่งในการอบรมทุกเรื่องนักเรียนจะได้เข้าร่วมเรียนรู้ และฝึกปฏิบัติด้วยในกิจกรรมยุวเกษตรกร ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ได้มีการพัฒนาแปลงสาธิตเกษตรทฤษฎีใหม่อย่างเป็นระบบ และมีองค์ประกอบมากขึ้น มีรูปแบบและทิศทางมากขึ้น

ก่อนหน้านี้ทางโรงเรียนดำเนินการเพียงการปลูกผักเพื่อวัตถุประสงค์ในการใช้ประกอบเป็นอาหารกลางวันแก่นักเรียนเท่านั้น จึงไม่ได้ใส่ใจในเรื่องรูปแบบและองค์ประกอบต่างๆ มากมายนัก และนักเรียนได้รับความรู้ในเรื่องการเตรียมดิน ปลูกผัก รดน้ำ พรวนดิน ใส่ปุ๋ย การเก็บเกี่ยวเท่านั้น ไม่ได้รับรู้ในเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ต่อมาเมื่อได้ร่วมกับสำนักงานปฎิรูปที่ดินฯ และรับนโยบายจากกระทรวงศึกษาธิการ จึงได้มีการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การเกษตรทฤษฎีใหม่มาพัฒนาพื้นที่ และให้กรอบแนวคิดในการดำเนินงานกับคณะครู ชุมชน และนักเรียนมากขึ้น

แปลงเกษตรทฤษฎีใหม่แหล่งเรียนรู้ของนักเรียนและชุมชนมีเนื้อที่ ๒ ไร่เศษ บริเวณด้านหน้าของโรงเรียน ประกอบด้วยแหล่งเรียนรู้มากมาย เช่น การปลูกผักปลอดสารพิษของนักเรียนช่วงชั้นที่ ๑ ซึ่งจะมีหลังคาคลุมอยู่ การปลูกผักปลอดสารพิษของนักเรียนช่วงชั้นที่ ๒ การเลี้ยงกบ เลี้ยงปลาตุ๊ก เลี้ยงเป็ดเทศ เลี้ยงกระต่ายของนักเรียนช่วงชั้นที่ ๓ แปลงสมุนไพร ประกอบด้วยขิง ข่า ตะไคร้ ฟ้าทะลายโจร เป็นต้น และต้นไม้ยืนต้นจำนวนหนึ่ง เช่น ต้นแค กิจกรรมทั้งหมดถูกจัดสรรแบ่งพื้นที่กันอย่างลงตัว ซึ่งทั้งชุมชนและนักเรียนเมื่อเดินเข้าไปสู่แปลงสาธิตเกษตรทฤษฎีใหม่ จะได้เห็นถึงความเกื้อกูลกันของสิ่งต่างๆ ได้เรียนรู้ถึงการดูแลรักษาผัก การเลี้ยงสัตว์ สมกับที่เป็นลูกเกษตรกร

แต่วัตถุประสงค์ของการดำเนินงานแปลงเกษตรทฤษฎีใหม่ยังมีมากกว่าความรู้ในการเพาะปลูกและดูแลสัตว์ต่างๆ ให้เจริญเติบโต ซึ่งทั้งหมดนั้นแฝงไปด้วยแหล่งการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเอง การประหยัด ความอดทน การคิดวางแผน ลงมือกระทำ การทำงานเป็นทีม ความสามัคคี การทบทวนเพื่อสรุปผลว่าจะทำต่อหรือไม่อย่างไร เป็นต้น ทั้งของนักเรียนและชุมชน ซึ่งสิ่งที่แฝงอยู่ในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่นั้น คุณครูจะร่วมเรียนรู้ การตั้งประเด็นคำถามให้นักเรียนคิด ในเรื่องนี้รองผอ.สุชาติ ได้เล่าให้ฟังว่า

“การที่เราสอนในชั้นเรียนว่า ทุกวันนี้บ้านของนักเรียนซื้อผักเพื่อประกอบอาหารหรือไม่ ซึ่งส่วนใหญ่จะซื้อ เราชวนว่า นักเรียนทุกคนควรประหยัดด้วยการปลูกผักสวนครัวไว้กินเอง นักเรียนจะมองไม่เห็นภาพ หรือทำไมเป็น หรือไม่รู้จะเริ่มต้นอย่างไร ถ้าเรามีแปลงเกษตรอยู่อย่างนี้ นักเรียนได้สัมผัสของจริง ได้ทำเอง นอกจากจะได้ทักษะในเรื่องการปลูกผักแล้ว ครูผู้สอนจะมีการตั้งคำถามให้นักเรียนช่วยกันคิดวิเคราะห์ว่า เราจะปลูกผักอะไรดี ทำไม่จึงคิดปลูกชนิดนี้ ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นการตั้งคำถามเพื่อให้นักเรียนได้ฝึกคิดไปที่ละขั้นตอน เพื่อฝึกให้นักเรียนใช้เหตุผลว่าเพราะอะไรจึงปลูกผักชนิดนี้ เช่น ปลูกเพราะหาเมล็ดพันธุ์ง่ายมืออยู่ในบ้านของนักเรียน ปลูกเพราะเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม

ขั้นตอนต่อมาชวนคิดต่อว่า เราจะปลูกมากน้อยเท่าไร ทำไม่จึงปลูกเท่านี้ ปลูกมากกว่านี้หรือน้อยกว่านี้ได้หรือไม่ เพราะอะไร ทั้งหมดเป็นกระบวนการ เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกประมาณการกำลังของตนเอง และครูสามารถเชื่อมโยงไปถึงการประมาณการบริโภคของจำนวนสมาชิกในครอบครัวนักเรียนได้ด้วย ซึ่งทั้งหมดเป็นการฝึกให้นักเรียนใช้เหตุผล เพื่อนำไปสู่การรู้ประมาณทั้งประมาณกำลังตนเองและประมาณการถึงผลผลิตที่จะออกมา

ถ้าอธิบายดีๆ และให้เวลากับนักเรียนได้คิดมากๆ ไม่ไปตอบแทนเขา จะสามารถสร้างนักเรียนที่คิดเป็นระบบ คิดรอบคอบ จะนำไปสู่การปลูกฝังวิถีชีวิตที่คิดเป็นระบบของนักเรียน เมื่อเขาโตเป็นผู้ใหญ่ขึ้น และการสอนให้นักเรียนได้ประมาณการบริโภคของตนเอง นั้น ถือได้ว่าเป็นการช่วยสร้างภูมิคุ้มกัน คือระมัดระวังในเรื่องผลผลิตเหลือ เสียหาย และสิ้นเปลืองงบประมาณที่ใช้ไปด้วย

ในเบื้องต้นได้อธิบายให้นักเรียนฟังเรื่องการปลูกผักสวนครัวไว้กินเองในครัวเรือน เพื่อการประหยัดค่าใช้จ่าย การสอนให้นักเรียนประหยัดค่าใช้จ่ายนั้นสามารถนำสู่การสร้างภูมิคุ้มกันให้ตัวเองได้ นั่นคือเมื่อประหยัดค่าใช้จ่ายแล้วจะมีเงินเหลือเก็บ เมื่อเกิดเหตุต้องใช้เงิน เราก็นำเงินที่เราประหยัดไว้มาใช้จ่ายได้ ไม่ต้องไปเป็นหนี้หรือไปยืมคนอื่น เพราะฉะนั้นการประหยัดจึงเท่ากับเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้ตัวเองด้วย”

ทั้งหมดนี้เป็นกระบวนการสอนที่มีแปลงผักเป็นแหล่งเรียนรู้ ซึ่งสามารถสร้างกรอบคิดให้กับนักเรียนได้เป็นอย่างดี การเลี้ยงกบ เลี้ยงปลาก็สามารถนำสู่การประยุกต์หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ โดยเรื่องนี้ อาจารย์พิศมัยได้เล่าถึงวิธีการในการพานักเรียนคิดว่า

“เบื้องต้นได้ให้นักเรียนศึกษาภาคทฤษฎี ข้อมูล วิธีการ ขั้นตอนในการเลี้ยงกบ แล้วนำสู่การปฏิบัติในสถานที่จริง ฝึกให้นักเรียนรู้จักวางแผน ใช้เหตุผลว่า ทำไมต้องเลี้ยงกบ และทำไมต้องเลี้ยงที่บ่อซีเมนต์ หรือบ่อดิน และฝึกคิดต่อว่าบ่อขนาดนี้จะปล่อยกบได้เท่าไร และเราจะดูแลไหวหรือไม่ กบจำนวนเท่านี้ต้องใช้อาหารในการเลี้ยงเท่าไรจึงจะพอดี

เป็นการฝึกให้นักเรียนได้ประมาณการกำลังตนเองและประมาณปริมาณอาหาร เพื่อนำสู่ความพอประมาณในทุกเรื่อง ฝึกให้นักเรียนได้คิดวิเคราะห์วางแผนเอง ในระหว่างที่เลี้ยงนั้นได้มีการให้นักเรียนได้จดบันทึกรายรับรายจ่าย ปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น เช่น กบตาย พฤติกรรมของกบ โรคที่เกิดแก่กบ เพื่อนำข้อมูลต่างๆ นั้นมาเป็นเครื่องมือในการวางแผน และตัดสินใจครั้งต่อไป ซึ่งเท่ากับเป็นการสอนให้นักเรียนได้เรียนรู้วิธีการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับการเลี้ยงกบ และนำไปสู่การมีภูมิคุ้มกันในเรื่องต่างๆ ในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้ นักเรียนได้ความรู้ในเรื่องการเลี้ยงกบ และคุณธรรม เรื่องความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสามัคคี การทำงานเป็นทีม”

เรื่องการเรียนรู้ผ่านแปลงสาธิตเกษตรทฤษฎีใหม่นี้ ได้รับการบอกเล่าจากน้องบุญรอด แสงล้ำ ว่า

“ที่บ้านได้มีการปลูกผักสวนครัวเพื่อทำกับข้าวกินเอง ทำให้ประหยัดค่าใช้จ่าย และกินผักที่ปลอดสารพิษ การที่ครูได้สอนเรื่องการทำบุญซิริบจ่ายของตนเอง ได้นำไปทำที่บ้าน ทำให้เห็นรายจ่ายภายในบ้าน บอกพ่อแม่แล้วก็ร่วมกันคิดว่าจะลดรายจ่ายอะไรได้บ้าง ทำให้ทางครอบครัวประหยัดรายจ่าย มีสติก่อนจ่ายเงินได้มาก เพราะครูได้ปลูกฝังให้นักเรียนเป็นประจำ เรื่องการฝากเงินกับธนาคารโรงเรียนก็เหมือนกัน แม่บอกว่าดี เพราะตอนเปิดเทอมแม่ก็ได้เงินที่ผมฝากธนาคารนี้แหละมาซื้อหนังสือ จึงได้รู้ซึ่งเลยว่าการเก็บเงินนั้นมีประโยชน์ต่อตนเองและครอบครัว”

เช่นเดียวกับน้องสุริพร ชะวีรัมย์ และน้องนิตยา ชูพิณิจ ทั้งสองคนได้เล่าให้ฟังว่า

“ได้เรียนเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาตั้งแต่ตอนอยู่ ป.๓ แล้ว จากโทรทัศน์ แต่ไม่รู้ว่าเป็นอะไร ทำอย่างไร แต่พอโตขึ้นปัจจุบันอยู่ชั้น ม.๑ ครูบอกว่าเศรษฐกิจพอเพียงคือการเดินทางสายกลาง การใช้ชีวิตอย่างพอเพียง การปลูกผัก เลี้ยงปลาไว้กินเอง ไม่ต้องซื้อจากรถขายของ และสอนให้มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน การที่เราประหยัดเก็บเงินไว้ใช้เท่าที่จำเป็น เท่ากับเราได้สร้างภูมิคุ้มกันให้ตัวเองด้วย เพราะถ้าเราเดือดร้อนไม่มีเงินใช้ เราก็เอาเงินที่เราเก็บไว้มาใช้ได้ ทำให้เราไม่ต้องเดือดร้อน ที่บ้านหนูมีการปลูกผัก

สวนครัวกินเอง หนูได้ฝากเงินกับธนาคารโรงเรียน ซึ่งตอนเปิดเทอมแม่หนูก็ยิ้มได้ เพราะไม่ต้องเดือดร้อนหาเงินมาจ่ายค่าหนังสือให้หนู”

เกษตรพอเพียงของโรงเรียน ซึ่งเดิมมีวัตถุประสงค์เพื่อปลูกผักนำมาประกอบอาหารให้นักเรียน เพื่อประหยัดและยืดงบประมาณให้สามารถทำอาหารให้นักเรียนได้รับประทานอิ่มจนครบเทอม แต่หลังจากได้มีการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประกอบในการดำเนินงาน ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก จากนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ส่งผลให้แปลงเกษตรเพื่ออาหารกลางวันเปลี่ยนโฉมเป็นแปลงสาธิตเกษตรทฤษฎีใหม่ ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายแก่นักเรียนและชุมชน และเป็นการปลูกฝังให้นักเรียนได้ซึมซับวิถีชีวิตที่พึ่งตนเอง และวิถีชีวิตที่พอเพียง เพราะจากที่คณะครูได้ลงไปเยี่ยมบ้าน มีผลออกมาว่า ๘๐ เปอร์เซ็นต์ของนักเรียนกลับไปชวนผู้ปกครองปลูกผักสวนครัวไว้บริโภคเองที่บ้าน และเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ปลูกฝังนักเรียนให้ได้สัมผัสผลของการทำงาน ที่นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการทำงาน ซึ่งจะเป็นความคิดที่สำคัญที่จะติดตัวเขาไปจนโตเป็นผู้ใหญ่ต่อไปในอนาคต

๑

ธนาคารโรงเรียน คุณค่าของความพอเพียง

“ตอนเปิดเทอมผู้ปกครองยิ้มได้ โรงเรียนไม่ต้องรับฟังเสียงบ่นจากผู้ปกครองว่า ทำไมเสียเงินเยอะจัง เก็บค่าอะไรบ้าง” คณะครูที่ร่วมวงสนทนากล่าวเป็นเสียงเดียวกันเมื่อผู้เขียนถามว่า ธนาคารของโรงเรียนเป็นอย่างไร

จากการที่ได้พูดคุยสอบถามถึงขั้นตอนวิธีการดำเนินงาน ไม่มีอะไรซับซ้อน มีขั้นตอนวิธีการดำเนินงานเหมือนธนาคารโรงเรียนทั่วไป คือมีการเปิดให้นักเรียนนำเงินมาฝากที่ครูประจำชั้น ครูจะลงในสมุดรับฝาก เมื่อรวบรวมได้ยอดเงินแล้วคุณครูนำเงินไปฝากให้กับนักเรียนที่รับผิดชอบ โดยมีครูเป็นที่ปรึกษา บันทึกตัวเลขจำนวนเงินที่ฝากของแต่ละคนเรียบร้อยแล้ว นำเงินที่ได้มาปล่อยกู้ให้คณะครูและผู้ปกครองที่เสนอขอกู้ แต่ต้องส่งให้ครบก่อนปิดเทอม

แต่ส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีใครกู้ ครูผู้ดูแลจะรวบรวมเงินไปฝากธนาคารในอำเภอ ดังนั้นระบบการทำงานจึงไม่แตกต่างจากโรงเรียนอื่น มีเป้าหมายคือเพื่อฝึกให้นักเรียนได้รู้จักการ

เก็บออมเงิน และได้สัมผัสผลของการออมเงิน อันจะนำไปสู่การตระหนักคิดและเห็นคุณค่าของการออมเงิน อันจะเป็นนิสัยติดตัวเขาไปตลอด ซึ่งเท่ากับเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิตไปในตัว

แต่ที่แปลกไปกว่าโรงเรียนอื่นคือ คณะครูโรงเรียนบ้านคุดาตได้นำประสบการณ์ของการดำเนินงานธนาคารโรงเรียนในเรื่องการจ่ายเงินคืนแก่นักเรียนมาสร้างมูลค่าเพิ่มในเรื่องการปลูกจิตสำนึกให้นักเรียนและผู้ปกครองได้รู้ซึ่งถึงคำว่าออมเงินเพื่อความพอเพียง หรือการออมเพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน

นั่นคือ เดิมทีธนาคารโรงเรียนมีการจ่ายเงินออมคืนแก่นักเรียนทุกคนก่อนปิดเทอม ซึ่งก็เป็นปกติเช่นโรงเรียนทั่วไป เมื่อนักเรียนได้เงินแล้วก็นำไปซื้อของต่างๆ ที่ตนอยากได้ หรือนำไปให้ผู้ปกครอง ผู้ปกครองก็นำไปซื้อของใช้ในครัวเรือนต่างๆ ในเวลาไม่นานเงินออมของนักเรียนที่สะสมมาทั้งปีก็หมด เมื่อถึงเวลาเปิดเทอมต้องหาเงินมาเพื่อซื้อหนังสือ ซื้อชุดนักเรียน หรืออุปกรณ์การเรียนต่างๆ อีก จึงสร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้ปกครองมาก ดังนั้น คณะครูจะได้ฟังเสียงบ่นของผู้ปกครองในเรื่องค่าใช้จ่ายในช่วงเปิดเทอม ยิ่งถ้าครอบครัวใดมีลูกที่กำลังเรียนอยู่สองคน ค่าใช้จ่ายยิ่งมากเป็นทวีคูณ

จากประสบการณ์ และการได้ยินเสียงบ่นของผู้ปกครองเป็นประจำในช่วงเปิดเทอม คณะครูได้ปรึกษาหารือกันและมีความเห็นร่วมกันว่า เงินที่นักเรียนออมมาทั้งปีนั้นควรเก็บไว้ก่อนและค่อยให้คืนในช่วงเปิดเทอม เพื่อให้นักเรียนและผู้ปกครองจะได้นำเงินออมนั้นมาซื้อหนังสือและวัสดุอุปกรณ์ จะเป็นการลดภาระความเดือดร้อนของผู้ปกครองด้วย

แล้วก็เป็นที่ตามทีคณะครูได้คาดคิดไว้ เมื่อเปลี่ยนระบบการจ่ายเงินออมคืนแก่นักเรียน จากเดิมที่จ่ายก่อนปิดเทอมมาเป็นช่วงเปิดเทอม ทำให้นักเรียนและผู้ปกครองสามารถนำเงินออมนั้นมาซื้อหนังสือ และวัสดุอุปกรณ์การเรียนแก่นักเรียนได้ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวสร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้ปกครองมาก เพราะไม่ต้องเดือดร้อนหาเงินมาซื้อสิ่งของต่างๆ ตอนเปิดเทอม นำเงินออมที่ลูกออมไว้ทั้งปีมาซื้อแทน

ซึ่งกิจกรรมดังกล่าว สามารถทำให้นักเรียนและผู้ปกครองได้สัมผัสถึงผลของการรู้จักเก็บออมเงิน แม้จะเป็นเพียงวันละ ๓-๕ บาท แต่เมื่อเก็บออมทั้งปี จำนวนเงินออมก็มากขึ้นเป็น ๑,๐๐๐-๒,๐๐๐ บาทได้ ซึ่งเมื่อก่อนจะสอนหรือพูดให้รู้จักการออม ยกตัวอย่างให้ดูให้ฟัง ดูแล้วเข้าใจยาก หรือไม่ค่อยมีผู้สนใจ

แต่เมื่อได้สัมผัสผลของการออมเงินทำให้คณะครูสามารถนำมาเป็นอุทาหรณ์ สอนให้นักเรียนได้รู้จักคุณค่าของการออมเงินมากขึ้น จนทุกวันนี้ผลที่เกิดขึ้นคือนักเรียนจะรักการออมมาก ประหยัด รู้จักใช้จ่าย รู้ค่าของเงินมากขึ้น รู้จักวางแผนของการใช้เงิน เพราะมีตัวชี้วัดที่ชัดเจน คือนักเรียนมีเงินออมรายหัวมากขึ้น และสินค้าที่เปิดจำหน่ายในร้านสหกรณ์ขายไม่ค่อยดีเพราะนักเรียนไม่ค่อยใช้จ่าย

ดังนั้นจึงถือได้ว่า การเปลี่ยนช่วงเวลาในการคืนเงินออมแก่นักเรียน ทำให้นักเรียนและผู้ปกครองได้สัมผัสผลของการออมเงิน และช่วยสร้างความตระหนักรักการออมเงิน นำไปสู่นิสัยประหยัด รู้จักใช้จ่าย เห็นคุณค่าของการออมเงิน เพื่อนำไปสู่ความพอเพียงในอนาคตได้เป็นอย่างดี

๕

นิทาน...สื่อพอเพียง

นิทาน ถือได้ว่าเป็นสื่อที่เข้าถึงเด็ก สร้างแรงบันดาลใจ สร้างต้นแบบให้แก่เด็กได้เป็นอย่างดี ข้อความข้างต้นนี้ทุกคนตระหนักดีถึงการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมผ่านนิทาน ดังจะเห็นได้จากนิทานอีสปที่เป็นอมตะในเรื่องนิทานที่แฝงด้วยคุณธรรมจริยธรรม ข้อคิดต่างๆ

ผู้ปกครองหลายคนได้แสวงหานิทานมาให้ลูกอ่าน หรืออ่านให้ลูกฟังตั้งแต่อยู่ในท้องก็มี เพื่อปลูกฝังคุณธรรมให้กับลูกที่กำลังจะเกิดมา เพื่อหวังให้ลูกเป็นคนดี เช่นเดียวกับคุณครูคำเพียร โรงเรียนบ้านคูขาด คุณครูรับหน้าที่ในการสอนปฐมวัย อนุบาล ๑-๒ ซึ่งเป็นวัยที่กำลังอยากรู้อยากลอง และเป็นช่วงสำคัญของการปลูกฝังสิ่งดีๆ ให้กับเขา

เดิมทีคุณครูได้มีการเล่านิทานที่สอดแทรกเรื่องคุณธรรมจริยธรรมอยู่แล้ว เมื่อทางโรงเรียนมีนโยบายในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาสู่การเรียนการสอนทุกช่วงชั้น คุณครูคำเพียรจึงใช้ประสบการณ์เดิมในการแตงนิทานที่มีการสอดแทรกหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แล้วนำมาเล่าให้นักเรียนฟัง โดยในเบื้องต้นคุณครูเป็นผู้เล่าให้ฟังก่อน หลังจากนั้นให้นักเรียนผลัดกันเล่าและให้นักเรียนแสดงละครประกอบด้วย เพื่อสร้างความสนุกสนานสร้างสีสัน สร้างการมีส่วนร่วมทั้งห้องเรียน

จากห้องเรียนของชั้นอนุบาลสู่สายตาฟ้าๆ ตั้งแต่ ป.๑-ม.๓ เพราะเมื่อมีกิจกรรมของโรงเรียนต่างๆ คุณครูจะให้นักเรียนอนุบาลแสดงบนเวที ในการเล่านิทานประกอบการแสดงละครที่แฝงด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สร้างความประทับใจให้แก่คณะครูและนักเรียนรุ่นพี่ ได้รับรู้ถึงข้อดีและวิธีการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตได้เป็นอย่างดี เพราะนิทานนี้ถือได้ว่าเป็นยานานเอกที่เด็กทุกคนชอบและสนใจฟัง

จากโรงเรียนสู่ชุมชน สู่สายตาของสาธารณชน ด้วยความน่ารักและมีเสน่ห์ของนักเรียนอนุบาล หน่วยงานต่างๆ เช่น อบต. โรงพยาบาลประจำอำเภอ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ได้ขอให้โรงเรียนบ้านคูขาดนำนักเรียนอนุบาลไปร่วมแสดงละครประกอบการเล่านิทาน ที่แฝงด้วยคุณธรรมจริยธรรม และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในงานและกิจกรรมต่างๆ เสมอ เป็นเพราะความน่ารักของเด็กซึ่งอยู่ในวัยน่ารัก และเป็นสื่อที่ดีในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจากโรงเรียนสู่ชุมชน

ผลที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมดังกล่าว ถือได้ว่าเป็นการปลูกฝังเรื่องคุณธรรมจริยธรรม และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในวิถีชีวิตแก่นักเรียนได้เป็นอย่างดี สามารถขยายผลต่อทั้งภายในโรงเรียนและชุมชน ซึ่งผลที่เกิดขึ้นดังกล่าวมีประจักษ์พยานชัดเจน เพราะคุณครูคำเพียรได้ดำเนินกิจกรรมนี้มาตั้งแต่ปี ๒๕๔๒ โดยเด็กนักเรียนที่ผ่านกิจกรรมดังกล่าวจะเป็นเด็กที่มีกิริยามารยาทดี เรียนหนังสือเก่ง ความประพฤติดี รักการเรียน จนได้รับการคัดเลือกเป็นนักเรียนรางวัลพระราชทาน คือ เด็กหญิงศิริลักษณ์ ปทุมทอง และนักเรียนหลายคนที่เป็นแกนนำในการเข้าแข่งขันประกวดสุนทรพจน์ การนำเสนอโครงการต่างๆ ของโรงเรียน ส่วนใหญ่คือนักเรียนที่ผ่านกิจกรรมการเล่านิทานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของคุณครูคำเพียรมาแล้วแทบทั้งสิ้น

ฐานการเรียนรู้ ชิมชั้บความพอเพียง

ช่วงพักเที่ยง ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่นักเรียนส่วนใหญ่แยกย้ายกันเล่นสนุกสนานกันตามอัธยาศัย แต่ที่โรงเรียนบ้านคูขาดมีกิจกรรมหนึ่งซึ่งถือได้ว่าเป็นเครื่องมือในการปลูกฝังเรื่องต่างๆ ที่ทางโรงเรียนต้องการเป็นอย่างดี นั่นคือ ฐานการเรียนรู้ ซึ่งทางโรงเรียนกำหนดขึ้นจำนวน ๕ ฐาน คือ ๑) ฐานการอ่าน ๒) ฐานการฟัง ๓) ฐานการพูด ๔) ฐานการคิด และ ๕) ฐานการเขียน ซึ่งมีกำหนดเจอกันเวลา ๑๒.๓๐ น. ใช้เวลาอยู่ในฐานครึ่งชั่วโมง และเวียนเปลี่ยนฐานไปทุกวัน

ใน ๑ สัปดาห์นักเรียนจะได้รับความรู้จากทุกฐานครบรอบพอดี โดยแต่ละฐานจะมีครูอยู่ประจำ และมีการจัดนักเรียนแต่ละชั้นหมุนเวียนไปตามฐานต่างๆ ตามระบบที่วางไว้ ด้านเนื้อหาหรือข้อมูลที่จะนำมาประกอบการทำกิจกรรมของแต่ละฐาน ขึ้นอยู่กับประเด็นที่โรงเรียนต้องการจะสร้างความเข้าใจ หรือขึ้นอยู่กับวาระเทศกาลโอกาสวันสำคัญต่างๆ หรือเรื่องสถานการณ์ปัญหาสังคมต่างๆ ขึ้นอยู่กับว่าโรงเรียนต้องการจะสื่อเรื่องใด และถ้าจะใช้ประเด็นใดหรือเรื่องใดประกอบการเรียนรู้ในฐานแล้ว ทั้ง ๕ ฐานจะใช้เรื่องเดียวกัน แต่จะใช้เนื้อหานั้นๆ ด้วยกระบวนการและวิธีการที่ต่างกัน เพราะแต่ละฐานจะมีจุดเด่นที่ต่างกัน

เมื่อถึงเวลา ๑๒.๓๐ น. นักเรียนทุกคนจะเข้าฐาน โดยเรื่องที่เป็นเนื้อหาประกอบการเรียนรู้ตั้งแต่ปี ๒๕๔๙ เป็นต้นมา ส่วนใหญ่จะเน้นเรื่องหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพราะเป็นนโยบายหลักของโรงเรียน ที่ต้องการให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจและนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ เช่น ฐานการอ่าน ครูจะนำหนังสือหรือบทความเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงให้นักเรียนได้จับกลุ่มอ่าน หรืออ่านเป็นรายบุคคล ฐานการฟัง จะมีการเปิดสื่อ ซีดี หรือเทปบรรยายเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง และให้นักเรียนฝึกหัดจับประเด็น ฐานการพูด จัดกลุ่มให้นักเรียนผลัดกันเล่าเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงที่บ้าน หรือที่เคยได้ยินได้ฟังมาเพื่อมาแลกเปลี่ยนกัน

สุดท้ายฐานคิดวิเคราะห์ จะมีการตั้งประเด็นให้นักเรียนช่วยกันคิดวิเคราะห์ เช่น เรื่องหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ครูผู้รับผิดชอบจะนำเรื่องของปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ประกอบการ หรือบุคคลที่มีการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตแล้วประสบความสำเร็จ มาเป็นประเด็นให้นักเรียนได้ร่วมกันคิดวิเคราะห์ หาวิธีการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของบุคคลดังกล่าว มาให้นักเรียนคิดน้อมนำ เพื่อเป็นแนวทางในการใช้ชีวิตของตนเองด้วย

กิจกรรมในฐานการเรียนรู้ทั้ง ๕ ฐานและการกระทำดังกล่าวไม่ได้ทำเพียงวันเดียว หรือครั้งเดียวแล้วเลิก ตรงกันข้ามจะมีการทำซ้ำทุกวัน ทั้งครูเป็นผู้ตั้งประเด็นให้และนักเรียนคิดประเด็นเอง แต่ให้อยู่ในประเด็นหรือเรื่องที่เป็นนโยบายของโรงเรียน ซึ่งจากกิจกรรมดังกล่าวทำให้นักเรียนได้ผ่านการเข้าฐานเรียนรู้ทั้ง ๕ ฐาน และเป็นการเรียนรู้ที่ซ้ำๆ แต่เปลี่ยนรูปแบบและกระบวนการไปตามจุดเน้นของแต่ละฐาน ฐานการเรียนรู้นี้เป็นเครื่องมือหนึ่งในการนำพานักเรียนไปสู่เป้าหมายของการเรียนรู้ เพราะนักเรียนเกิดความตระหนักและเข้าใจ จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ในที่สุด

๗

ภูมิสังคม

บ่มเพาะวิถีชีวิตพอเพียง

การจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ หรืออีกนัยหนึ่งคือไม่ว่านักเรียนจะไปมุมไหนของโรงเรียนก็จะสามารถได้รับการเรียนรู้จากศูนย์การเรียนรู้ หรือแผ่นป้าย คติพจน์ต่างๆ ที่ทางโรงเรียนติดตั้งไว้ ถือเป็นกลยุทธ์หนึ่งที่สำคัญของโรงเรียนบ้านคูขาด เพราะผอ. มีแนวคิดที่ว่าพื้นที่ทุกแห่งต้องเป็นแหล่งเรียนรู้ของนักเรียน

ซึ่งการจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียนบ้านคูขาดนั้น ได้พยายามใช้พื้นที่ที่มีอยู่อย่างสมประโยชน์ เช่น ในพื้นที่แปลงสาธิตเกษตรทฤษฎีใหม่บนเนื้อที่ ๒ ไร่เศษ มีการจัดทำแปลงปลูกผักต่างๆ มากมาย เช่น ผักชี ผักกาดขาว ผักกวางตุ้ง มะเขือ พริก ฯลฯ

การทำบ่อเลี้ยงปลาทุกทั้งบ่อซีเมนต์และบ่อดินเพื่อเปรียบเทียบการเจริญเติบโต การเลี้ยงกบทั้งบ่อดินและบ่อซีเมนต์ การปลูกสมุนไพร การปลูกไม้ยืนต้น การเลี้ยงเปิดเตา การเลี้ยงกระทาย เป็นต้น เพื่อให้เห็นการเกื้อกูลกันของแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เช่น น้ำที่ได้รับ การถ่ายจากบ่อเลี้ยงปลาและกบ นำมาใช้รดน้ำต้นไม้เป็นปุ๋ยชั้นยอด หญ้าที่เกิดขึ้นตาม

แปลงผักนำมาเป็นอาหารของกระต่าย กบหรือปลาที่ตายเพราะสาเหตุต่างๆ นำมาเป็นอาหารของเบ็ดเตล็ด เป็นต้น ทั้งหมดนี้สามารถนำมาเป็นเครื่องมือในการสร้างการเรียนรู้แก่นักเรียนได้

บริเวณด้านหลังโรงเรียนจัดสร้างเป็นห้องสมุด สวนป่า บ่อเลี้ยงปลา โรงครัวและที่ล้างจาน นักเรียนทุกคนล้างจานอาหารเอง ทั้งหมดนี้ทางโรงเรียนพยายามจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ รั้วรู้ และซึมซับ บ่มเพาะนักเรียนได้เป็นอย่างดี นับว่าเป็นกุศโลบายในการจัดระบบเพื่อสร้างการเรียนรู้ และการซึมซับของโรงเรียนที่แยบยล เพราะระบบการรับรู้หรือเรียนรู้ของบุคคลทั่วไปนั้นไม่เหมือนกัน บางคนฟังจึงเข้าใจ บางคนดูจึงเข้าใจ บางคนต้องได้อ่านจึงเข้าใจ และบางคนต้องได้ลงมือทำจึงเข้าใจ เป็นต้น

ดังนั้น กระบวนการดำเนินงานดังกล่าวของโรงเรียน จึงถือว่าเป็นความพยายามของคณะครู ที่พยายามสรรค์สร้างภูมิสังคมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ถึงวิถีชีวิตบนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ถอดรหัสความพอเพียง

การที่โรงเรียนบ้านคูขาดซึ่งเป็นโรงเรียนขยายโอกาสท่ามกลางข้อจำกัดหลายอย่าง ทั้งเรื่องขนาดเนื้อที่ของโรงเรียน จำนวนนักเรียน จำนวนบุคลากร แต่ด้วยความมุ่งมั่นในการดำเนินงาน การบริหารที่เน้นการทำงานเป็นทีม การให้ความเสมอภาคแก่ทีมงาน และการมีความชัดเจนในนโยบาย ตลอดจนการส่งบุคลากรเข้าร่วมเรียนรู้ ทำให้สามารถพัฒนาโรงเรียนได้ดีขึ้นสามารถผ่านเกณฑ์การประเมินและได้รับป้าย *สถานศึกษาพอเพียง ๒๕๕๐* บนฐานทุนทางสังคมที่ตนเองมีอยู่ ซึ่งเป็นความพอประมาณของผู้บริหาร และความสามัคคีของทีมงาน

การขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน ทางโรงเรียนให้ความสำคัญกับการบูรณาการสู่การเขียนแผนการเรียนรู้ทั้ง ๔ กลุ่มสาระวิชา ซึ่งได้มีการส่งบุคลากรเข้ารับการอบรมเรื่องการเขียนแผนการเรียนรู้ นำมาขยายผลต่อและมีการนิเทศติดตามของผู้บริหารอย่างต่อเนื่อง

นอกจากจะให้ความสำคัญต่อการเขียนแผนฯ แล้ว คณะครูยังได้มีการปรึกษาและลงความเห็นร่วมกันว่า การสอนในห้องเรียนผ่านการบูรณาการใน ๔ กลุ่มสาระยังไม่เพียงพอ

ต้องมีการนำสู่การปฏิบัติ และให้นักเรียนได้สัมผัสผลของการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นกรอบในการดำเนินงานด้วย

ด้วยเหตุนี้ จึงเกิดแปลงสาธิตเกษตรทฤษฎีใหม่ ฐานการเรียนรู้เรื่องการเลี้ยงกบ เลี้ยงปลา เลี้ยงหมู พืชสมุนไพร และธนาคารโรงเรียน เป็นต้น ซึ่งการมีฐานการเรียนรู้ต่างๆ นั้นเท่ากับเป็นการให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติ และสัมผัสผลของการดำเนินงานที่เห็นได้ชัด คือผลสะท้อนที่เกิดจากธนาคารโรงเรียน ซึ่งเมื่อมีการจ่ายในช่วงเปิดเทอมแทนช่วงปิดเทอม ช่วยให้ผู้ปกครองและนักเรียนได้สัมผัสผลดีของการออมเงิน คือไม่ต้องร่อนในการหาเงินมาซื้อหนังสือและอุปกรณ์การเรียน ส่งผลให้ทุกวันนี้ จำนวนเงินออมต่อรายหัวนักเรียนเพิ่มมากขึ้น อันเป็นตัวชี้วัดหนึ่งที่บ่งบอกให้เห็นถึงว่า นักเรียนและผู้ปกครองเกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าของการออมมากขึ้น

ผลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าโรงเรียนสามารถสร้างความพอประมาณในการใช้จ่าย สร้างความคิดที่มีเหตุผล และสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ นักเรียนและผู้ปกครองได้เป็นอย่างดี โดยผ่านเครื่องมือธนาคารโรงเรียน

แปลงสาธิตเกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นอีกเครื่องมือหนึ่งในการสร้างหลักคิดความพอเพียงแก่นักเรียน เพราะครูจะให้นักเรียนคิดเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายจากการซื้อผักมาทำอาหาร กับการที่ปลูกผักไว้ทำอาหารเอง ว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร ซึ่งทางโรงเรียนทำเป็นตัวอย่างให้เห็น และขยายผลให้นักเรียนนำไปทดลองปลูกผักเองที่บ้าน ซึ่งจากการลงพื้นที่เยี่ยมบ้านนักเรียน พบว่า ๘๐ เปอร์เซ็นต์ของนักเรียน มีการชวนผู้ปกครองปลูกผักสวนครัวไว้ประกอบอาหารเอง ซึ่งเรื่องนี้ครูซึ่งอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านเดียวกับนักเรียนได้ทำตัวเป็นตัวอย่าง คือการปลูกผักไว้รับประทานเองและมีการติดตามการดำเนินงานของนักเรียนด้วย ดังนั้นแทบทุกหลังคาเรือนของนักเรียนตั้งแต่ชั้น ป.๕ - ม.๓ จะมีแปลงผักสวนครัวให้เห็น

ซึ่งผลที่เกิดขึ้นทั้งหมดนี้ เป็นความต่อเนื่องจากการที่ทางโรงเรียนได้พยายามสร้างสภาวะแวดล้อมในโรงเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ถึงวิถีชีวิตจริงของนักเรียน เช่น การมีแปลงสาธิตเกษตรทฤษฎีใหม่ การพานักเรียนทำเอง ให้นักเรียนได้สัมผัสผลของการดำเนินงาน และการทำตัวเป็นตัวอย่างแก่นักเรียน จึงทำให้สามารถปลูกฝังความคิดและการดำเนินชีวิตบนความพอเพียงแก่นักเรียนได้เป็นอย่างดี

การจัดการสภาพแวดล้อม...ทำซ้ำ...ปลูกฝังวิถีพอเพียง

หนังสือประกอบตลาดนัดความรู้ ครั้งที่ ๑

โครงการเสริมศักยภาพการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง

สู่สถานศึกษาและชุมชน : ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

โรงเรียนบ้านคูขาด ต.สตึก อ.สตึก จ.บุรีรัมย์

ที่ปรึกษา ทรงพล เจตนาวณิชย์, ศศิณี ลีมพงษ์

เรียบเรียง อนันต์ แม่นพย์คม, สุชาดา วิชาพันธ์

พิสูจน์อักษร อมรรัตน์ เกரியงขจร

จัดรูปเล่ม สุชาติ มุกตามณี

ปีที่พิมพ์ มกราคม ๒๕๕๒

จำนวนพิมพ์ ๕๐๐ เล่ม

จัดทำโดย มูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน)

ร่วมกับ สถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.)